

DATOS IDENTIFICATIVOS

Convivencia e Resolución de Conflitos nos Centros Escolares de Educación Secundaria

Materia	Convivencia e Resolución de Conflitos nos Centros Escolares de Educación Secundaria			
Código	O05M061V01111			
Titulación	Máster Universitario en Investigación Psicosocioeducativa con Adolescentes en Contextos Escolares			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1	1c
Lingua de impartición	Galego			
Departamento	Análise e intervención psicosocioeducativa			
Coordinador/a	Nogueiras Mascareñas, Luís Miguel			
Profesorado	Nogueiras Mascareñas, Luís Miguel			
Correo-e	miguel.mascarenhas@edu.xunta.es			
Web				
Descrición xeral	<p>Desde hai pouco máis dunha década estase producindo un incremento progresivo da conflitividade escolar, sendo moito máis acusada nos centros de ensinanza secundaria: problemas de disciplina na aula e no centro, situacións claras de acoso escolar, cuestionamento do profesorado como figura de autoridade, desconexión da escola coa comunidade..., son algunhas das causas ou factores que poderían estar na orixe desta problemática. Todas estas situacións que provocan o deterioro da convivencia nos centros educativos son un reflexo directo da crise convivencial que afecta ao conxunto da sociedade. Para abordar os problemas de convivencia nas institucións escolares non debemos limitarnos unicamente ao marco escolar, senón que é preciso recurrir a un enfoque global adoptando unha perspectiva multidisciplinar tendo en conta todas aquelas variables que podan incidir ou provocar situacións de conflito: o contexto sociocultural de referencia, o clima educativo da aula e do centro, o ambiente familiar, as características individuais dos alumnos e das alumnas, etc.</p> <p>Os centros educativos son espazos onde se comparten vivencias e se aprende a compartir. A educación para a convivencia democrática implica directamente a todos os membros da comunidade educativa: escola, familia e institucións e asociacións locais.</p>			

Competencias de titulación

Código	
A1	Currículo, organización e funcionamento académico
A2	Características persoais e contextuais da poboación obxectivo: aprendizaxe e coñecemento
A3	Teorías e modelos de orientación, asesoramento e intervención psico-socioeducativa: orientación educativa e profesional
A4	Realizar análise sinópticas das medidas legislativas. Analizar os procesos organizativos e curriculares
A5	Analizar os modelos de asesoramento e métodos de intervención orientadora
A7	Análise e síntese. Dedución, Clasificación
A8	Comparación
A14	Analizar a documentación, os métodos e as técnicas de investigación
A19	Resposta organizativa e educativa na diversidade: necesidades específicas de apoio educativo e situacións de dependencia
A20	Multiculturalismo, convivencia escolar e social e menores en risco de exclusión.
A21	Educación e transversalidade: programas de educación en valores, programas de educación para a paz e a cidadanía, proxectos para a educación medioambiental, programas de educación para a saúde, programas para a coeducación, xénero e educación psicoafectiva e sexual.
A22	Analizar programas de acción tutorial e construír as bases conceptuais que os sustentan
A23	Elaborar proxectos e programas para a educación global e a atención en e para a diversidade

A25	Globalidad, sistemicidad
A35	Comunicación, diálogo, cooperación y colaboración
A43	Creatividad
B1	Ser competente en el dominio de los métodos y técnicas de intervención psico- socioeducativa
B3	Fomentar la capacidad para diseñar, aplicar y avaluar proyectos y programas de intervención psico-socioeducativa
B4	Ser competente en el dominio de las técnicas de colaboración interdisciplinar y los modelos de mejora de la enseñanza- aprendizaje
B5	Ser competente en el desarrollo de las tecnologías de la información y de la comunicación en el ámbito de la intervención psico- socioeducativa

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Coñecer as características socioeducativas dos centros escolares de educación secundaria e a normativa específica pola que se regula a convivencia escolar.	saber	A4 A7 A14 A19 A20 B1
Vincular a realidade escolar cos contextos sociais onde se desenvolve e se circunscribe.	saber saber facer	A2 A8 A14 A25 B3
Adquirir instrumentos conceptuais e metodolóxicos que faciliten a análise e reflexión sobre a xestión da convivencia escolar.	saber saber facer	A1 A3 A19 B4
Coñecer os supostos teóricos, pedagóxicos, culturais, políticos e legislativos que están na base dos procesos de intervención socioeducativa.	saber	A1 A4 B5
Desenvolver habilidades, técnicas e estratexias que permitan afrontar e resolver os conflitos escolares.	saber facer Saber estar / ser	A4 A19 A22 A23 B3
Desenvolver capacidades básicas de análise, síntese e comentario de documentos (escritos e orais) sobre experiencias de mediación escolar	saber facer Saber estar / ser	A4 A7 A14 A21 A35 B3
Promover actividades que fomenten a convivencia, a integración e a participación dos alumnos e as alumnas no seu propio proceso de aprendizaxe	Saber estar / ser	A20 A23 A35 B4
Identificar, coñecer, valorar e poñer en contacto ó alumnado coas institucións educativas actuais.	saber Saber estar / ser	A2 A5 A19 A35 B4 B5
Potenciar as relacións interpersoais, desenvolver habilidades de comunicación interpersoal, solidariedade e empatía.	Saber estar / ser	A20 A35 A43 B4

Contidos

Tema	
I. Educación para a Paz desde o conflito.	1.1. A Educación para a Paz: orixe evolución e conceptualización. 1.2. Investigación sobre a Paz.
II. A convivencia nos centros escolares de educación secundaria: clima de aula e clima de centro	2.1.A educación para a convivencia como área transversal no currículo escolar. 2.2.Convivencia e conflito: investigacións recentes

III. O conflito escolar: conceptualización, manifestacións, causas e tipos de conflitos existentes.

3.1. Análise da conflictividade nos centros escolares de ensinanza secundaria de Galicia. Resultados.

3.2. Técnicas de resolución dos conflitos escolares.

IV. A Mediación escolar como técnica de resolución de conflitos.

4.1. Os plans integrais de mellora da convivencia escolar e prevención da violencia.

4.2. O Observatorio da convivencia escolar.

4.3. Os equipos de mediación.

4.4. As aulas de atención educativa e convivencia.

4.5. A tutoría entre iguais.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Titoría en grupo	5	8	13
Seminarios	9	10	19
Sesión maxistral	7	1	8
Traballos tutelados	0	10	10
Presentacións/exposicións	1	5	6
Actividades introdutorias	1	1	2
Traballos e proxectos	2	15	17

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Titoría en grupo	Titorización en grupos reducidos. Organización e revisión dos diferentes traballos e actividades realizados polos estudantes. Seguimento e apoio na realización de traballos. Entrevistas individuais para o seguimento individualizado do proceso de aprendizaxe.
Seminarios	Traballo en profundidade dun tema monográfico. Ampliación e relación dos contidos tratados nas sesións maxistras. Lectura e comentario de textos. Debates.
Sesión maxistral	Síntese dos temas por parte do profesorado. Presentación de materiais básicos para o traballo de cada tema. Establecemento de pautas para a preparación da materia, para a análise das lecturas obrigatorias e para a realización de traballos e exposición dos mesmos. Organización e revisión das actividades individuais e grupais realizadas na aula. Organización e revisión das exposicións dos estudantes diante do grupo-clase
Traballos tutelados	Os alumnos/as deberán realizar un traballo tutelado consistente na revisión e análise dun plan de convivencia dun centro de educación secundaria.
Presentacións/exposicións	Intervención do alumnado baseado na exposición verbal co emprego dos recursos didácticos necesarios.
Actividades introdutorias	Avaliación dos coñecementos previos do alumnado. Presentación xeral da materia e a súa organización. Orientacións sobre a bibliografía a consultar.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Sesión maxistral	Sesión maxistral: Logo das exposicións dos contidos fundamentais da materia, darase resposta ás dúbidas xurdidas e/ou aclaracións de forma individualizada ou en pequeno grupo. Titoría en grupo: Seguimento regular dos traballos tutelados. Seminarios: Profundización e aplicación dos contidos traballados na sesión maxistral, con atención personalizada segundo as demandas. Traballo tutelados: atención personalizada en relación á busca de documentación, estruturación do traballo, resolución de dúbidas, etc.,. Presentacións/exposicións: atención personalizada en relacións aos recursos a utilizar, tempo de exposición, contidos fundamentais, etc.,.
Titoría en grupo	Sesión maxistral: Logo das exposicións dos contidos fundamentais da materia, darase resposta ás dúbidas xurdidas e/ou aclaracións de forma individualizada ou en pequeno grupo. Titoría en grupo: Seguimento regular dos traballos tutelados. Seminarios: Profundización e aplicación dos contidos traballados na sesión maxistral, con atención personalizada segundo as demandas. Traballo tutelados: atención personalizada en relación á busca de documentación, estruturación do traballo, resolución de dúbidas, etc.,. Presentacións/exposicións: atención personalizada en relacións aos recursos a utilizar, tempo de exposición, contidos fundamentais, etc.,.

Seminarios	Sesión maxistral: Logo das exposicións dos contidos fundamentais da materia, darase resposta ás dúbidas xurdidas e/ou aclaracións de forma individualizada ou en pequeno grupo. Titoría en grupo: Seguemento regular dos traballo tutelados. Seminarios: Profundización e aplicación dos contidos traballados na sesión maxistral, con atención personalizada segundo as demandas. Traballo tutelados: atención personalizada en relación á busca de documentación, estruturación do traballo, resolución de dúbidas, etc.,. Presentacións/exposicións: atención personalizada en relacións aos recursos a utilizar, tempo de exposición, contidos fundamentais, etc.,.
Traballos tutelados	Sesión maxistral: Logo das exposicións dos contidos fundamentais da materia, darase resposta ás dúbidas xurdidas e/ou aclaracións de forma individualizada ou en pequeno grupo. Titoría en grupo: Seguemento regular dos traballo tutelados. Seminarios: Profundización e aplicación dos contidos traballados na sesión maxistral, con atención personalizada segundo as demandas. Traballo tutelados: atención personalizada en relación á busca de documentación, estruturación do traballo, resolución de dúbidas, etc.,. Presentacións/exposicións: atención personalizada en relacións aos recursos a utilizar, tempo de exposición, contidos fundamentais, etc.,.
Presentacións/exposicións	Sesión maxistral: Logo das exposicións dos contidos fundamentais da materia, darase resposta ás dúbidas xurdidas e/ou aclaracións de forma individualizada ou en pequeno grupo. Titoría en grupo: Seguemento regular dos traballo tutelados. Seminarios: Profundización e aplicación dos contidos traballados na sesión maxistral, con atención personalizada segundo as demandas. Traballo tutelados: atención personalizada en relación á busca de documentación, estruturación do traballo, resolución de dúbidas, etc.,. Presentacións/exposicións: atención personalizada en relacións aos recursos a utilizar, tempo de exposición, contidos fundamentais, etc.,.

Avaliación		
	Descrición	Cualificación
Titoría en grupo	Os estudantes levan a cabo a realización dun proxecto nun tempo determinado para resolver un problema ou abordar unha tarefa mediante a planificación, deseño e realización dunha serie de actividades	10
Seminarios	Asistencia, participación e realización das actividades propostas polo profesorado.	30
Traballos tutelados	O profesor orientará e fará o seguimento do traballo tutelado avaliando o produto final.	50
Presentacións/exposicións	Avaliarase a exposición do traballo, a estruturación dos contidos, o emprego dos recursos, etc.	10

Outros comentarios sobre a Avaliación

Alumnado non presencial: a cualificación global será a suma da proba final e do traballo tutelado.

Segunda convocatoria: no caso de superar algunha parte da materia (proba final ou traballo tutelado), conservarase a cualificación no mesmo curso académico. Deberán superarse tanto a proba como o traballo tutelado.

Esta guía docente explicita as liñas de actuación a desenvolver co alumnado da materia, entendida con certa flexibilidade; polo tanto, pode estar suxeita a algúns reaxustes puntuais.

Bibliografía. Fontes de información

BOQUÉ TORREMOREL, Mª C. (2002): **Guía de mediación escolar: programa comprensivo de actividades de 6-16 años**. Barcelona: Octaedro.

CALVO RODRÍGUEZ, A. (2003): **Problemas de convivencia en los centros educativos: análisis e intervención**. Madrid: EOS.

CARBONELL, J.L. (1999): **Convivir es vivir. Programa de desarrollo de la convivencia en centros educativos de la comunidad de Madrid**. Madrid: Defensor del Menor en la comunidad de Madrid.

CASAMAYOR, G. y otros (1998): **Cómo dar respuesta a los conflictos: la disciplina en la Enseñanza Secundaria**. Barcelona: Graó (col. Biblioteca de Aula. Pedagogía).

CASCON SORIANO, P. (coord..) (2000): **Educar para la paz y la resolución de conflictos**. Barcelona: Cisspraxis (col. Biblioteca Básica para el Profesorado).

CC.OO. (2001): **La convivencia y la disciplina en los centros escolares**. Madrid: Federación de enseñanza de Comisiones Obreras.

- CUADERNOS DE PEDAGOGÍA, nº 304 (julio-agosto 2001). Número monográfico sobre **Convivencia en los centros**.
- CUADERNOS DE PEDAGOGÍA, nº -359 (julio-agosto 2006). Número monográfico sobre **Convivencia en los centros**.
- DIAZ-AGUADO, Mª J. (1997): **Programa de educación para la tolerancia y prevención de la violencia en los jóvenes**. Madrid: Injuve/MEC (col. Cajas Azules).
- FERNANDEZ, I. (1998): **Prevención de la violencia y resolución de conflictos. El clima escolar como factor de calidad**. Madrid: Narcea.
- Bilbao: Gernika Gogoratzuz.
- GIL MARTINEZ, R. (1997): **Manual para tutorías y departamentos de orientación: educar la autoestima, aprender a convivir**. Madrid: Escuela Española (col. Educación al Día. Didáctica y Pedagogía).
- IGLESIAS, C. (1999): **Educación para la paz desde el conflicto**. Noia (A Coruña): Toxosoutos.
- JARES, X. (1991): **Educación para la paz. Su teoría y su práctica**. Madrid: Popular.
- JARES, X. (2001): **Aprender a convivir**. Vigo: Xerais.
- JARES, X. (2001): **Educación y conflicto. Guía de educación para la convivencia**. Madrid: Popular.
- JARES, X. (2006): **Pedagogía de la convivencia**. Barcelona: Graó.
- NOGUEIRAS MASCAREÑAS, L.M. (2002): *Educación, convivencia e conflito* (pp. 27-38). En **Revista Galego-Portuguesa de Psicología e Educación**, Nº 6 (Vol. 8).
- NOGUEIRAS MASCAREÑAS, L.M. (2005): *Convivencia e conflito nas aulas* (pp. 41-54). En Suárez Sandomingo, J.M. (coord.): **Mediar para remediar conflictos**. Lugo: Axac.
- ORTEGA, R. y otros (1998): **La convivencia escolar: qué es y cómo abordarla**. Sevilla: Consejería de Educación y Ciencia de la Junta de Andalucía.
- ORTEGA, P.; MÍNGUEZ, R.; SAURA, P. (2003): **Conflicto en las aulas: propuestas educativas**. Barcelona: Ariel.
- PORRO, B. (1999): **La resolución de conflictos en el aula**. Paidós: Buenos Aires.
- SAN MARTÍN, J.A. (2003): **La mediación escolar: un camino para la gestión del conflicto escolar**. Madrid: CCS.
- SEMINARIO DE EDUCACIÓN PARA LA PAZ (1994): **Educación para la Paz. Una propuesta posible**. Madrid: La Catarata.
- TORREGO, J.C. (coord.) (2000): **Mediación de conflictos en instituciones educativas**. Madrid: Narcea.
- TORREGO, J. C. (2001): **Nuevos enfoques de actuación ante el conflicto y la convivencia escolar**, en FERNANDEZ, I. (coord.): **Guía para la convivencia en el aula**. Madrid: Cisspraxis (col. Monografías Escuela Española).
- TORREGO, J.C (coord.) (2006): **Modelo integrado de mejora de la convivencia**. Barcelona: Graó.
- TORREGO, J.C. (coord.) (2010): **El plan de mejora de la convivencia: fundamentos y recursos para su elaboración y desarrollo**. Madrid: Alianza Editorial.
- VAELLO, J. (2007): **Cómo dar clase a los que no quieren**. Madrid: Santillana.
- VAELLO, J. (2009): **El profesor emocionalmente competente: un puente entre aguas turbulentas**. Barcelona: Graó.
- VV.AA. (2001): **Estrategias organizativas de aula: propuestas para atender la diversidad**. Barcelona: Graó.
- ZABALZA, M.A. (2001): **La convivencia en los centros escolares: una visión de conjunto**. XII Jornadas de Consejos Escolares de las Comunidades Autónomas y del Estado. Consello Escolar de Galicia.
- www.edu.xunta.es/convivencia
- www.convivencia.mec.es/
- www.juntadeandalucia.es/observatoriodelainfancia/oia/esp/index.aspx
- www.educastur.princast.es/recursos/diversidad/acoso
- www.observatoriconvivenciaescolar.es/
- www.educa.rcanaria.es/

www.educantabria.es/portal/

www.educa.jcyl.es

www.xtec.net/innovacio/convivencia/usce.htm

www.educarex.es/acosoescolar/

www.acosoescolar.info/index.htm

www.pnte.cfnavarra.es/convive/

www.ikasle.net

www.cult.gva.es/orientados/

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Intervención con Menores de Familias Separadas/O05M061V01112

Intervención Social con Población Emigrante/O05M061V01114

Materias que se recomienda cursar simultaneamente

Orientación e Resposta a Estudiantes con Necesidades Educativas Especiais/O05M061V01113

Paz, Dereitos Humanos e Diversidade Cultural en Educación Secundaria/O05M061V01202

Materias que se recomienda ter cursado previamente

Aspectos Psicopedagógicos da Educación Secundaria/O05M061V01110

Co-Ensino e Modelos de Colaboración Interdisciplinar en Educación Secundaria/O05M061V01106
